

Barcos de papel

► Costumes mariñeiros na Póvoa de Varzim (2)

No número anterior demos conta da primeira parte desta recensión publicada en 1953 e que aproveitamos para lembrar ao colaborador poveiro desta revista e compañeiro nas singraduras e nas tarefas de recuperación da cultura marítima. Moitos anos levaba agachado na gaveta este traballo ata que se deu a inesperada conxunción de ter que completar a última hora das dúas follas da revista que faltaban. Ademais da cómplice dedicatoria coidamos que ben podía servir como exemplo dunha unha temática, a etnográfica, pouco traballada nos nosos eidos de recuperación cultural e patrimonial do mar. Como aínda seguimos aquí, armando as cadernas deste barco de papel, dámoslle neste número continuidade para non ficar a medias e que a catraia fiquese sobardada.

OS INVERNOS DOS PESCADORES POVEIROS NOS TEMPOS IDOS

Joao Pinheiro Cadilhe

Era a botar e a comer (10) Cando acabamos de largar, non se vía un boirel (11) encima, estaba a caza toda no fondo. Imos a halar, a sardiña era tanta que a rede non cabía pola polé (12); tres, catro milheiros, de boirel a boirel. Sacode que sacode, cargamos o batel e aínda tiñamos media caza ao mar. Nisto, chega o tío João Pata, pega nas redes e aínda cargou a lancha.

Agora, é o Manuel Pequeno, que, impaciente, esperaba unha aberta para entrar coa súa: "Nós, mal chegamos, arrea o pano e toca botar ao mar a toda a forza, mais o groso da sardiña xa se tiña escapado. Mesmo así, aínda tomamos 50 ou 60 milleiros nese lanzo; acaba de halar, rema a terra... Escoita. Ouh! Como salta! Imos palpar". Botamos dous quiñóns, mentres ordenaban a sardiña do lanzo pasado.

Ao levantar a rede, está chea de sardiña. Bota para Nordeste o resto da caza. Cando fomos halar, era un louvar a Deus, acabamos de cargar neste lanzo. Vela para cima, vento Leste fresco, media escota fóra, toca o camiño do Norte, chegamos á barra da Póvoa ao esberzilhar (13) o día.

Era no regreso ás súas casas que eles encontraban, case sempre, as cousas ruins, como: corredores (lobisomes), transformados en grandes cans ou cabalos, que andaban a correr fado, bruxo en fralda de camisa, o diaño transformado en cabra ou porco, que os perseguían. Os corredores querían que os picasen, para se acabar o seu fado; as bruxas facíanos parar, sen que puidesen dar máis un paso, para que as levasen a casa, o que eles facían, por non ter outro remedio, carregándooas aos ombros. Ao pousalas á porta da casa, elas dábanse a coñecer, eran case sempre persoas coñecidas e xa vellas. Entón facíanlles esta ameaza: "Xa sabes, se revelas a quenqueira que sexa, o que pasou, tes os teus días contados, ou atrasos de vida, non collendo peixe nas túas redes, ou serás vítima de desastre a bordo do teu barco...".

Lémbrome de ouvir contar que dous compadres, residentes no barrio Sur, foron certa noite "beber a compañía". No regreso, conversando moi animadamente, pararan a discutir na, entón, Praza da Bandeira, hoxe Largo do Correio. A certa altura da discusión, un deles di para o outro: "Oh compadre, olle alí para a de-

reita e vexa o que está". Non foi preciso máis para ambos perderen a cabeza e botaren a correr tanto canto lles permitían as pernas, e, para se animaren, ían dicindo: "Fuxa, compadre, senón el cómenos". Na precipitación da fuga, a chaquetiña ía segura pola manga, a faixa a desenrolarse da cintura, o prato desfaciase en cachos, e, para que non estorbasen, abandonaron tamén os zocos. Pasaron polas súas casas sen repararen niso, e, despois de varias voltas, abafados, alí deron coa porta. O día seguinte, como era domingo, os mesmos dous compadres foron para a misa das nove, en Santiago, e, ao pasaren na Praza da noite anterior, coas cabezas máis desanubradas, un deles díxolle ao outro: "Ouh, compadre, que vergoña! Que ninguén o saiba para non se riren de nós. O que a noite pasada nos cravou tamaño susto foi aquel maldito león vello que está alí enriba do portón do Monte Pio, onde hoxe está instalada a «Filantrópica»". Ao que o outro, despois de reparar ben nel, respondeu desoladamente: "É verdade! Maldito león enferruxado, que me fixeches caer o sangue na arca, má-mais para ti (14) alma do diaño!". Cantas decenas de veces se daban casos como este. O «beber a compañha» era moi frecuente na clase peixeira. Cada compañha tiña a súa venda predilecta: a do Tío Pelica, a do Londres, a do Buído, a do Zé da Mata, a do Bandeirinha e moitas outras.

Cando un rapaz ía por primeira vez para o mar, gañaba medio quiñón e o pai tiña que pagar a bebida á compañha; era hábito que xa viña de lonxe. Cando o rapaz pasaba a gañar tres cuartos, pagaba outra vez a bebida.

Ao pasar para a parte enteira, mais suxeito a certas obrigacións que os outros non tiñan, acontecíalle a mesma cousa. Cando, en fin, era promovido a libre de todo, entón pagaba o viño e a rosca (regueifa).

Tamén se usaba o «beber a compañha» con mulleres e homes, mais as mulleres non ían para a venda como os homes, porque era feo como andaba en voga no rueiro popular:

Torradinhas, era con manteiga,
Torrei tres, comín só unha.
A muller que vai para venda
Non ten vergoña ningunha.

Por iso, xuntábanse na casa do mestre, onde confraternizaban coa mestra. Había algunhas que preferían buscar o viño para a casa, aquel que lles pertencía para ser servido nas comidas. Eran aquelas que non estaban habituadas a beber máis dunha pinga do que era o costume. Mais outras facíanlo por espírito de economía; estas eran as máis aforradas, as menos gastadeiras. Delas podíase dicir que eran quen regulaban, en terra, o barco da familia.

Notas

(10) Mentres que ían lanzando as redes, a sardiña que malla-ba, levaba para o fondo co peso, as redes e os boiréis.

(11) Boiréis, pequenas bóias que sustentaban as redes a certa distancia da superficie para as non deixar pousar no fondo.

(12) Polea, rolo de madeira que rolabo ao pasaren as redes por cima axudando a halar.

(13) Esberzilhar o día, mañá cedo, ao romper o día, ao amanecer.

(14) Má-mais! é unha exclamación de asombro moi usada.

Barcos de papel

► Staffan Mörling presenta o seu último libro

O 25 de setembro do pasado ano, Staffan Mörling presentaba no Museo Massó o seu libro *Namoreime en Ons* no que describe e xustifica como non só se namorou de Xoana, a súa muller, senón tamén, ao tempo, dunha terra, das súas xentes e do seu xeito de vida duro e heroico. O relato memorístico enmárcase no ambiente social e económico que vivía a illa nos anos sesenta deixando translucir numerosos aspectos históricos e etnográficos que tamén contribuíron á súa fonda relación cos habitantes e ao seu arraigo nunha terra que en principio lle resultaba extraña e allea.

► Presentación dunha novela histórica mariña

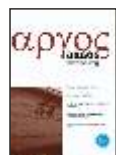

No pasado mes de febreiro e promovida pola librería Miranda, tivo lugar no Museo Massó a presentación da novela *El inmenso mar de los olvidados* de J. Jacobo Ríos cuxa trama se inspira en feitos históricos como o que lle aconteceu á flota española en Fisterra en outubro de 1596. Este feito enmárcase entre outras accións de guerra naval como a Armada Invencible e a Contraarmada inglesa no contexto da guerra anglo-española que se desenvolveu a finais do século XVI e que tivo á cidade da Coruña e a súa contorna como un dos seus epicentros. Na novela tamén adquire gran protagonismo a Costa da Morte ao converterse varias das súas localidades no eixo dunha trama de espionaxe e aventuras mariñas da época.

► Libro sobre unha navieira histórica

Ainda que non se encadra no noso ámbito de difusión, pero ten que ver co mar, facemos reseña do último libro de Lino J. Pazos sobre a Compañía Trasatlántica. A Trasatlántica, como era máis coñecida foi fundada en 1849 en Cuba por Antonio López y López e Patricio de Satrústegui y Bris baixo o nome de Compañía de Vapores Correos que empezou cun vapor de 400 toneladas. En 1894 a flota da Trasatlántica xa medrara ata contar con 33 buques, trasladando grandes continxentes de inmigrantes a América desde Vigo e A Coruña. As guerras de Cuba, europeas e a civil española tiveron moita influencia nos avatares económicos desta compañía que chegaría a estar tutelada polo INI ata a súa disolución nos anos sesenta ao apareceren os primeiros grandes avións transoceánicos como o Boeing 707.

► Presentación revista

O 18 do pasado mes de Marzo, o doutor Álvaro Garrido, profesor da Universidade de Coimbra e consultor do Museo de Ilhavo, acudiu a Bueu, convidado polo Museo Massó, para presentar un novo número da revista *Argos* que trata temas da cultura mariñeira.

Mirafondos dixital

3ª GZ 1-10

► Documental sobre a carpintería de ribeira

Enmarcado no proxecto Dorna, centrado no desenvolvemento e promoción das embarcacións tradicionais desde unha perspectiva de sostibilidade económica e diversidade cultural, elaborouse este documental promovido polo Museo do Mar de Vigo e realizado polo colectivo Azouta baixo unha idea orixinal de Noa García e Xavier Vieiro. Neste filme reflíctese o mundo da carpintería de ribeira en Galicia através das testemuñas persoais de oito profesionais da carpintería de ribeira, espallados por toda a costa galega, que deliñan co seu relato un amplo percorrido polas mudanzas históricas e polos desafíos actuais aos que se enfrenta a construción artesanal de embarcacións de madeira.

► **O PREMIO: A FGCMF recibe o galardón de Patrimonio Cultural 2015 - Premios da Cultura Galega**

O 21 de decembro do 2015 no Museo do Gaiás da Cidade da Cultura de Galicia en Santiago de Compostela, a FGCMF recibiu un galardón abondo merecido.

A Xunta de Galicia convoca cada ano os PREMIOS DA CULTURA GALEGA, un recoñecemento ao labor creativo de entidades e persoas que están a desenvolver en Galicia nos diferentes ámbitos da cultura.

cionismo cultural nas vilas e lugares costeiros, fixo que o xurado decidise que era merecedora deste significado premio.

O actual presidente da Federación, Manolo Sendón, recolleu o premio en nome do medio cento de colectivos que se integran na Federación, agradecéndolle o premio ao xurado. Tamén tivo palabras de agradecemento para os voluntarios e as entidades públicas e privadas que posibilitan os eventos masivos que se celebran e lembrou o saber e memoria das xentes do mar e dos ríos e aos que resisten, mantendo vivos os vellos oficios do mar. Asemade, compartiu tamén o premio cos compañeiros portugueses, peninsulares e europeos pois -dixo- tamén se encontran con nós e nós con eles nesta tarefa de recuperación patrimonial.

No seu discurso tamén fixo fincapé na reivindicación deste importante patrimonio que se fai evidente como unha parte da esencia do noso País e como un legado xeracional para o que se debe crear un marco que regulamente e potencie a posta en valor e o recoñecemento da nosa flota tradicional, creando mariñas específicas para evitar que os barcos acaben nunha rotonda.

Remataría ofrecéndolle o disfrute deste patrimonio a todos, como un ben público, e fixo fincapé en non arriar velas e seguir navegando con ventos favorables ou capeando nortadas e vendavais, pois contamos con experimentados patróns e patroas para unha venturosa singradura.

Manolo Sendón mostrando o premio

O xurado entendeu este ano que a FGCMF, en representación deste colectivo, era merecente do PREMIO CULTURA GALEGA DE PATRIMONIO CULTURAL. O labor que ven desenvolvendo a Federación, desde o ano 1993 e de maneira constante, a prol da salvagarda do Patrimonio Marítimo, especialmente no que se refire á recuperación de embarcacións tradicionais, á realización de investigacións no patrimonio costeiro marítimo, á realización de regatas e exhibicións conxuntas e ao fomento do asocia-

► **Documental sobre Ons**

O 22 de xaneiro deste ano presentouse no Museo Massó o documental “Fóra do continente” sobre a vida e os avatares dos poboadores de Ons através dos relatos de dúas familias de colonos que se resisten a abandonar a illa apesar das incomodidades que isto supón. Este documental foi guionizado e dirixido por Ni-

co Martínez Millán do Hio e forma parte dun proxecto xurdido na Universidade Pompeu i Fabra de Barcelona.

A rodaxe na illa prolongouse durante unha semana e o traslado a Galicia, material, produción e montaxe financiouse en parte polo sistema de *crowdfunding* ou a escote como dicimos aquí.